

Mirosława Skawińska

POLITYKA RODZINNA I EDUKACYJNA – GŁÓWNY PRIORYTET POLITYKI SPOŁECZNEJ PAŃSTWA

Słowa kluczowe:

rodzina, dedukcja, decentralizacja, polityka społeczna, polityka prorodzinna

Wprowadzenie

Spółeczeństwo polskie, tradycyjnie przywiązuje duże znaczenie do wartości, które realizowane są w rodzinie i przez rodzinę. Dlatego też potrzeba prowadzenia polityki rodzinnej przez państwo, wynika z pełnionych przez rodzinę społecznych funkcji. Np. realizacja funkcji prokreacyjnej decyduje o rozwoju ilościowym i strukturze ludności kraju, poprzez wypełnianie funkcji wychowawczej i socjalizacyjnej rodzina uczestniczy w procesach tworzenia i rozwoju kapitału ludzkiego. Więzi, na których opiera się, tworzą podstawy dla rozwoju kapitału społecznego, który jest fundamentu społeczeństwa obywatelskiego. Dążenie do umocnienia podstaw funkcjonowania rodziny jest zarazem potrzebą rozwojową, jak i powinnością państwa. Zatem polityka społeczna a w szczególności rodzinna, powinna odpowiadać na współczesne wyzwania wynikające z przemian rodziny i uwarunkowań oddziałujących na jej funkcjonowanie. Podobnie edukacja, która jest podstawą demokracji, winna być jednym z najważniejszych wyzwań przyszłości dla naszego państwa i społeczeństwa.

Polityka rodzinna i prorodzinna w systemie polityki społecznej – aspekt teoretyczny

Dynamiczne przemiany życia społecznego, politycznego i gospodarczego w Polsce powodują także, a może przede wszystkim, ewolucję rodziny. Jej kształt (zarówno struktura, jak i pełnione funkcje) zależy nie tylko od norm i wartości etyczno-moralnych społeczeństwa, ale i od głównych idei politycznych

funkcjonujących w państwie. Współczesne rodziny polskie doświadczyły pod koniec ubiegłego wieku (i na początku obecnego) głębokich i szybkich zmian społecznych, ściśle związanych z zachodzącymi procesami politycznymi i gospodarczymi. Kierunki tych przemian dotyczą przejścia od rodziny dużej (wielopokoleniowej) do rodziny małej (nuklearnej), od rodziny biologicznie zdeterminowanej do rodziny planowanej, od rodziny produkcyjnej do rodziny nieprodukcyjnej, od rodziny patriarchalnej do rodziny egalitarnej, od rodziny zinstytucjonalizowanej do rodziny podporządkowanej treściom humanistycznym, od rodziny „otwartej” do rodziny „zamkniętej”¹. W ostatnich dziesięcioleciach tradycyjny model rodziny, nie tylko wielopokoleniowej, lecz również nuklearnej, przeżywa istotny kryzys. Z jednej strony, zmniejszająca się liczba zawieranych małżeństw, wzrost liczby rozwodów, zmniejszająca się dzietność, spadek liczby urodzeń, wzrost urodzeń pozamażeńskich, wzrost liczby patologii w rodzinie (alkoholizmu, narkomanii, prostytucji nieletnich itp.) powoduje spadek kondycji moralnej rodziny; z drugiej strony nowe zjawiska transformacji gospodarczo-politycznej (np. bezrobocie) generują ubóstwo i spadek kondycji ekonomicznej rodziny. Zmiany te spowodowały, że rodzina znalazła się w kręgu zagrożonym wykluczeniem społecznym.

W związku z powyższym, rodziny w Polsce potrzebują pomocy państwa, dlatego że, po pierwsze – rosną koszty utrzymania, wychowania i edukacji dzieci, a po drugie – życiowe decyzje młodego pokolenia mają swoje koszty alternatywne w postaci ograniczenia związków małżeńskich, prokreacji czy utrzymywania więzi z pokoleniem starszym. Dominujący obecnie system wartości w rodzinie motywuje członków rodziny przede wszystkim do sukcesu zawodowego i materialnego. Przed polityką rodzinną stoi obecnie wyzwanie dotyczące nie tylko łagodzenia skutków ubóstwa rodzin, ale także godzenie potrzeb związanych z aspiracjami materialnymi i zawodowymi rodziny z normalnym życiem rodzinnym i potrzebami dzieci. Dlatego też zmieniły się oczekiwania rodzin wobec państwa.

¹ Więcej: Z. Tyszka, *Z metodologii badań socjologicznych nad rodziną*, Poznań 1991, s. 232-250.

Polityka rodzinna jest częścią polityki społecznej, gdyż, z jednej strony, stanowi kryterium oceny innych dziedzin polityki społecznej w związku z realizacją zadań państwa względem rodziny, z drugiej zaś, posiada właściwe instrumenty oddziaływania na inne działy polityki społecznej². Jej punktem wyjścia jest ochrona i promocja potrzeb i interesów rodziny i jej członków. Pod pojęciem polityki rodzinnej rozumie się *całokształt norm prawnych, działań i środków przeznaczonych przez państwo w celu stworzenia odpowiednich warunków życia dla rodziny, jej powstania, prawidłowego funkcjonowania i spełniania przez nią wszystkich ważnych społecznie ról*³. Na podstawie tej definicji możemy określić charakter polityki rodzinnej w Polsce jako polityki prorodzinnej, pronatalistycznej⁴.

W literaturze przedmiotu rozróżnia się politykę rodzinną bezpośrednio kierowaną do rodzin (*explicite*) i pośrednią (*implicite*). Polityka rodzinna *explicite* to jasno określone działania (np. programy), których świadomym zamierzeniem jest osiągnięcie określonych celów dotyczących rodziny jako całości lub roli osób indywidualnych w rodzinie. Polityka rodzinna *explicite* może obejmować np. politykę ludnościową (pro lub antynatalistyczną), świadczenia socjalne związane z opieką i wychowaniem dzieci, świadczenia dla pracujących rodziców, opiekę zdrowotną nad matką i dzieckiem itd. W krajach prowadzących bezpośrednią politykę rodzinną często powoływane są specjalne instytucje usytuowane w strukturze rządu, mające na celu koordynację działań na rzecz rodziny. Na politykę rodzinną *implicite* składają się działania podejmowane w innych dziedzinach polityki państwa, realizujące cele bezpośrednio nie związane z rodziną, ale takie, które pociągają za sobą doniosłe konsekwencje dla funkcjonowania rodziny (np. polityka przeciwdziałania bezrobociu,

² Czy polityka rodzinna powinna stanowić segment polityki społecznej bądź też system autonomiczny, zastanawiał się J. Kroszel twierdząc, że *polityka rodzinna traktowana jako odrębny system pomogłaby tworzyć teoretyczne podstawy kompleksowych działań państwa na rzecz rodziny, niezależnie od globalnego podejścia do zakresu interwencjonizmu państwowego*. J. Kroszel (red.), *Rodzina. Społeczeństwo. Gospodarka rynkowa*, Opole 1995, s. 6.

³ Cyt. A. Kurzynowski, *Rodzina w polityce społecznej państwa*, [w:] A. Kurzynowski (red.), *Problemy rodziny w polityce społecznej*, Warszawa 1991, s. 8.

⁴ Bardziej ogólne określenie polityki rodzinnej dotyczy bezpośredniego lub pośredniego działania państwa w odniesieniu do rodziny. S.B. Kamerman, A.J. Kahn (editors), *Family Policy Government and Families in Fourteen Countries*, New York 1978.

polityka podatkowa)⁵. Spojrzenie na politykę rodzinną jako politykę pośrednią (*implicite*) oznacza, że poszczególne obszary życia, zadań i funkcje, które spełnia rodzina, wymagają działań mieszczących się w ramach różnych polityk szczegółowych, takich jak: polityka makroekonomiczna, polityka rynku pracy, polityka podatkowa, polityka dochodowa, polityka mieszkaniowa, polityka w zakresie ochrony zdrowia, polityka edukacyjna, polityka zatrudnienia, polityka edukacyjna, rozwój placówek kulturalno-oświatowych, polityka kulturalna.

Kolejnym ważnym aspektem teoretycznych rozważań nad polityką rodzinną są instrumenty tej polityki, które pozwalają na skuteczną jej realizację, zgodnie z założonym programem politycznym i gospodarczym. Ponieważ polityka rodzinna jest subdyscypliną polityki społecznej, podobnie jak ona jest interdyscyplinarna i korzysta z szerokiego repertuaru narzędzi należących do ekonomii, prawa, socjologii, psychologii czy pedagogiki społecznej. Do najważniejszych instrumentów polityki rodzinnej można zaliczyć:

- **instrumenty ekonomiczne** – świadczenia rodzinne, które wypełniają następujące funkcje: dochodową, kompensacyjną, redystrybucyjną, egalitarną i stymulującą);
- **instrumenty prawne** – dotyczą unormowań w liczych działach prawa; szczególne znaczenie mają liczne rozwiązania prawa pracy i prawa ubezpieczeń społecznych, liczne ustawy z zakresu prawa administracyjnego. W Polsce prawo jest podstawowym instrumentem regulowania stosunków społecznych, gospodarczych i politycznych. Na państwie spoczywa bowiem obowiązek budowania porządku prawnego, który urzeczywistniłby uprawnienia socjalne obywateli⁶);

⁵ B. Kłys, J. Szymańczak, *Uwagi do programu "Polityka Prorodzinna Państwa"* (Druk Sejmowy nr 1522), informacja nr 716.

⁶ Więcej: J. Męciana, *Rola prawa w polityce społecznej*, [w:] A. Rajkiewicz, J. Supińska, M. Księżopolski (red.), *Polityka społeczna. Materiały do studiowania*, Katowice 1989, s. 283-289.

- **instrumenty organizacyjne** – instrumentem organizacyjnym polityki rodzinnej jest system podatkowy⁷. Można przypisać mu pełnienie pewnych funkcji; chodzi przede wszystkim o funkcje: dochodową, redystrybucyjną i stymulującą. Wyżej wymienione funkcje systemu podatkowego odgrywają w polityce rodzinnej następujące zadania: dochodowe (poprzez zastosowanie ulg podatkowych), które zwiększają ogólny dochód podatnika, redystrybucyjne, które zwiększają korzyści rodzin z dziećmi, stymulacyjne, poprzez zastosowanie ulg przedmiotowych takich jak np. wydatki na kształcenie dzieci⁸.

Decentralizacja polityki społecznej i rodzinnej

Demokratyzację kraju po 1989 r. cechowało przede wszystkim uniezależnienie się sektorów gospodarczych i społecznych od ścisłej opieki państwa oraz wzrost znaczenia podmiotów społecznych i gospodarczych na szczeblu lokalnym, jako partnerów administracji publicznej. Wyodrębniono jego poziom lokalny, który reprezentowany był i jest przez gminy i powiaty, jak i regionalny – wojewódzki, który powinien współuczestniczyć w realizowaniu tych zadań państwa, które obejmują jego sprawy społeczne. Milowym krokiem w kierunku budowy demokratycznego ustroju miała być reforma administracji i przekazanie części kompetencji i zadań społecznościom lokalnym. Powszechnie uważa się, że utworzenie samorządów już samo w sobie niesie za sobą decentralizację państwa. Tymczasem stopień zaawansowania decentralizacji w dużej mierze zależy od zadań określonych przez ustawy oraz kompetencji samorządu terytorialnego i możliwości ich realizacji. Określenie kompetencji gminy, powiatu czy województwa jest nie bez znaczenia. Z.

⁷ Zgadza się z J. Supińską, że w okresie powojennym aż do 1992 r. (do momentu wprowadzenia podatku dochodowego od osób fizycznych PIT) wzajemne przepływy finansowe między obywatelami a budżetem państwa dla większości nie były jasne. Mało tego, ich sprecyzowanie było mało ważne, skoro dla większości obywateli państwo było pracodawcą, a więc i płacodawcą i jednocześnie szafarzem świadczeń społecznych. Więcej na ten temat: J. Supińska: *Rola podatków w polityce społecznej*, [w:] A. Rajkiewicz, J. Supińska, M. Książkowski (red.), *Polityka społeczna...*, s. 267.

⁸ B. Balcerzak-Paradowska, *Rodzina i polityka i polityka rodzinna na przełomie wieków*, Warszawa 2004, s. 141.

Leoński w zadaniach samorządu dopatruje się zasadniczej odpowiedzi na ile jednostka samorządu terytorialnego posiada samodzielność w działaniu⁹.

Do kompetencji samorządu terytorialnego należą: po pierwsze – zadania publiczne, których Konstytucja i inne ustawy nie zastrzegły na rzecz administracji rządowej; po drugie – określone sprawy publiczne o zasięgu lokalnym, niezastrzeżone dla innych organów; po trzecie – zadania związane z zaspokojeniem potrzeb zbiorowych społeczności lokalnej, określone jako zadania własne oraz zadania zlecone, a więc te, które przekazane są ustawą lub wynikają z porozumień zawartych między organami samorządu terytorialnego a organami administracji rządowej. W Polsce po powołaniu samorządu terytorialnego pojawił się dualizm kompetencyjny, czyli rozdzielenie zadań własnych samorządu od zadań administracji rządowej. Zadania własne samorządu terytorialnego – gminnego, powiatowego czy wojewódzkiego – są to te, które służą zaspokojeniu potrzeb własnych wspólnoty i są realizowane z własnych środków finansowych, w swoim imieniu i na własną odpowiedzialność. Subwencje lub dotacje celowe budżetu państwa mogą być także przeznaczone na dofinansowanie realizacji zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego w dochodach publicznych. Przekazywanie gminie nowych zadań własnych wymaga zapewnienia koniecznych środków na ich realizację, w postaci zwiększenia dochodów własnych gminy lub subwencji. Dotacje te przekazywane są przez wojewodów, chyba że ustawy stanowią inaczej. Mają one charakter obligatoryjny bądź fakultatywny. Natomiast zadania zlecone są to inne zadania ustawowo zlecone do wykonania jednostkom samorządu terytorialnego, wynikające z uzasadnionych potrzeb kraju; są one finansowane z budżetu państwa. Na wykonywanie zadań zleconych gmina, powiat czy województwo otrzymuje środki z budżetu państwa w wysokości koniecznej do wykonania zadań. Za każdym razem niezbędne jest upoważnienie gminy do wykonywania konkretnych zadań z zakresu

⁹ Zdaniem L. Leońskiego: *Zadania i ich zakres powinny mieć wpływ na obszar przestrzenny jednostek podziału terytorialnego, dyktować „rozmiar” jednostek pomocniczych – urzędów, potrzebę tworzenia jednostek organizacyjnych typu przedsiębiorstw (spółek) czy zakładów, potrzebę tworzenia związków i porozumień samorządowych itp.* Z. Leoński, *Ustrój polityczny Rzeczypospolitej w świetle Konstytucji z 1997 r.*, Warszawa 1997, s. 210.

administracji rządowej¹⁰. W zakresie zadań własnych gmina poddana jest nadzorowi co do zgodności podejmowanych zadań z prawem, natomiast w zakresie zadań zleconych nadzór obejmuje także kontrole celowości, rzetelności i gospodarności¹¹.

Do zadań własnych gminy z zakresu polityki społecznej, zgodnie z art. 7 ust. 1 u.s.g., należą w szczególności: ochrona zdrowia, pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych, gminnego budownictwa mieszkaniowego, edukacji publicznej, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechnienia kultury, kultury fizycznej, turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych, polityki prorodzinnej, w tym zapewnienie kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej. W treści nowych ustaw, powołujących dwie nowe jednostki samorządu terytorialnego (powiat i województwo samorządowe), nie używa się terminologii przyjętych w Konstytucji i ustawie o samorządzie gminy, tzn. podziału na zadania własne i zlecone. W to miejsce ustawodawca wprowadza pojęcie zadań publicznych. W zakresie polityki społecznej powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym, w zakresie: edukacji publicznej, promocji i ochrony zdrowia, pomocy społecznej, polityki prorodzinnej, wspierania osób niepełnosprawnych, kultury fizycznej i turystyki, przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy. I zgodnie z art. 4 ust. 6, zadania powiatu nie mogą naruszać zakresu działania gminy¹².

¹⁰ W tym miejscu należy zaznaczyć, że gminy i pozostałe jednostki samorządu terytorialnego mają obowiązek wykonywania zadań zleconych przez ustawy, ale na stan dzisiejszy normy prawne nie dają organom administracji rządowej możliwości przejęcia tych zadań i podjęcia określonych czynności w razie zaniechania ich wykonywania przez samorząd. Dlatego też, zdaniem Z. Gilowskiej *praktycznie nie istnieje możliwość odmowy wykonania przez gminę zadań zleconych z powodu braku środków finansowych lub ustalenia ich na niewystarczającym poziomie, albo z powodu nieterminowego przekazania tych środków*. A. Agopszowicz, Z. Gilowska, *Ustawa o gminnym samorządzie terytorialnym. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 88. W związku z powyższym, gmina ma obowiązek realizowania tych zadań w miarę możliwości finansowych a potem dochodzenia swoich praw do uzyskania tych środków finansowych z budżetu państwa.

¹¹ Więcej na ten temat: R. Doganowski, *Ustrój i zadania samorządu terytorialnego*, Sulechów 2001, s. 42 oraz W. Kisiel, *Ustrój samorządu w Polsce*, Warszawa 2003, s. 66; K. Bandarzewski i in., *Komentarz do ustawy o samorządzie gminnym*, Warszawa 2004, s. 69-81; A. Agopszowicz, Z. Gilowska, *Ustawa...* s. 67; B. Podsiadło, *Polityka finansowo-gospodarcza samorządu terytorialnego i opinie na ten temat*, [w:] P. Dobrowolski (red.), *Władza lokalna a problemy samorządności i decentralizacji w Polsce*, Katowice 2000, s. 93-104.

¹² Na marginesie tych rozważań warto podnieść kwestię, iż stworzenie powiatu jako pośredniej jednostki samorządu terytorialnego tak naprawdę oddaliło władzę wykonawczą od obywatela, rozproszyło środki finansowe, bo utrzymanie całego aparatu administracji starostwa jest kosztowne. Wzmocnienie pozycji gminy i większe jej dofinansowanie byłoby o wiele skuteczniejszą formą budowania społeczeństwa obywatelskiego i możliwości wywiązywania się przez gminę z jej zadań własnych.

Natomiast rozdział II (art. 11-14) ustawy o samorządzie województwa określa działania województwa, które obejmują: zadania o charakterze wojewódzkim określone ustawami oraz określone w ustawach, zadania z zakresu administracji rządowej wykonywane przez zarząd województwa. W zakresie polityki społecznej zadania te dotyczą: edukacji publicznej, w tym szkolnictwa wyższego, promocji i ochrony zdrowia, pomocy społecznej i polityki prorodzinnej¹³.

To, co jest mankamentem w decentralizacji polskiej polityki społecznej, to fakt, że nie dokończono strukturalnego włączenia podmiotów społecznych w wykonywanie zadań publicznych, a do tego niezbędne są rozstrzygnięcia ustawowe. Powoduje to, że mimo społecznej przydatności i kompetencji, potencjał samorządowych organizacji społecznych w III RP nie został dostatecznie zagospodarowany. Okazało się bowiem, że wiele nierozwiązanych spraw społecznych przekazano powiatom (problem bezrobocia, masowego ubóstwa, dezorganizacji podstawowych struktur społecznych) w nadziei, że je rozwiążą, a tymczasem okazało się to niemożliwe bez dostatecznej pomocy merytorycznej i często finansowej ze strony samorządu wojewódzkiego czy instytucji centralnych¹⁴.

W 1999 roku stworzyliśmy autentyczne struktury samorządu terytorialnego. Nadal jednak pozostaje do realizacji drugi aspekt decentralizacji władzy, mianowicie decentralizacja zadań publicznych państwa przez powierzenie ich nie tylko samorządom gminnym, powiatowym i wojewódzkim, ale również organizacjom pozarządowym. Stowarzyszenia i fundacje odgrywają dużą i ważną rolę w zaspakajaniu podstawowych potrzeb społecznych, w łagodzeniu napięć wywołanych zmianą społeczną. Niestety brak jest jednolitego stanowiska partii politycznych co do ustabilizowania funkcji organizacji społecznych i ich instytucjonalizacji jako pełnoprawnych podmiotów sfery społecznej, które uprawnione są do realizacji zadań publicznych w obszarze socjalnym i do korzystania ze środków publicznych.

¹³ K. Bednarzewski i in., *Komentarz do ustawy o samorządzie województw*, Warszawa 2005, s. 102-136.

¹⁴ Więcej na ten temat: J. Hrynkiewicz, *Realizacja założeń lokalnej polityki społecznej*, [w:] *Decentralizacja funkcji społecznych państwa*, Warszawa 2001, s. 31-35.

W tym miejscu należałoby także wspomnieć o znaczeniu pracy socjalnej w polityce społecznej, która jest jednym z jej instrumentów¹⁵. Celem pracy socjalnej jest nie tylko integracja jednostek ze społeczeństwem i pomoc w zaspakajaniu ich potrzeb, ale także pobudzanie ich do samodzielnego życia. Jest to rodzaj pomocy ku samopomocy. Nowe problemy społeczne wymagają nowych rozwiązań, metod i instrumentów. Dotyczy to także pracy socjalnej, która odpowiedzialna staje się za aktywizację rodzin i społeczeństwa, mobilizację do samodzielności, organizację wychodzenia z biedy. W tym celu konieczna staje się współpraca pracownika socjalnego ze środowiskiem lokalnym, organizacjami pozarządowymi¹⁶. W koncepcji państwa pomocniczego pracę socjalną mającą charakter społeczno-wychowawczy wykonują zorganizowane i wyspecjalizowane zespoły ludzi działających w ramach instytucji czy organizacji społecznej. Są to np. pracownicy socjalni (pomoc społeczna), asystenci socjalni (służba zdrowia), kuratorzy (wymiar sprawiedliwości), częściowo pedagodzy szkolni (edukacja)¹⁷. Możemy wyróżnić dwie sfery socjalnej działalności instytucji: zakład pracy i miejsce zamieszkania. W Polsce po 1989 r. pomoc socjalna w ramach pomocy społecznej ma nową jakość. W Polsce „quasi opiekuńczej” okresu PRL-u to zakłady pracy wypełniały większość obowiązków związanych z zaspokojeniem potrzeb socjalnych pracowników i ich rodzin. W okresie transformacji to nie zakłady pracy stanowią podstawowe ogniwo w działalności socjalnej, a środowisko lokalne, miejsce zamieszkania. Zatem pracownicy i ich rodziny, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji życiowej, szukają pomocy poza miejscem pracy w terenowych służbach społecznych, które zajmują się tymi, którzy stracili pracę lub

¹⁵ Praca socjalna to termin, który mieści się w szerszym zakresie pomocy społecznej określanej ogólnie jako usługi społeczne takie jak, usługi opiekuńcze, zabiegi higieniczne i pielęgnacyjne, pomoc materialna zarówno finansowa, jak i rzeczowa. W Polsce pracownicy socjalni zajmują się także przydzielaniem pomocy materialnej. W innych państwach np. Stanach Zjednoczonych robią to wyspecjalizowane służby.

¹⁶ Więcej na ten temat: E. Trafiałek: *Praca socjalna między stereotypem a europeizacją*. „Praca socjalna” nr 2 marzec-kwiecień 2010; także A. Kubowa, J. Szczepaniak: *Współczesne wyzwania polityki społecznej wobec rodziny*. Wrocław 2012; tenże: *Usługi społeczne wobec rodziny*, Wrocław 2012.

¹⁷ Ustawa o pomocy społecznej z 1999 r. jest w Polsce pierwszym tej rangi dokumentem prawnym, w którym zawarto definicję pracy socjalnej. Ustawa pomocy społecznej. Dziennik Ustaw nr 87, 1999 r. poz. 506.

jeszcze jej nie podjęli. Pomoc społeczna stała się także działem zabezpieczenia społecznego¹⁸.

Dajmy przykład: w Polsce w ostatniej dekadzie coraz większe znaczenie ma sektor prywatny, w którym działalność socjalna jest albo mocno ograniczona, albo nie ma jej wcale. Za to istnieje niepisana umowa między pracodawcą a pracownikiem, że ten pierwszy zabezpiecza wzrost płacy, ten drugi w zamian rezygnuje z roszczeń socjalnych. Gdy pracownik i jego rodzina znajdą się w trudnej sytuacji bytowej (np. tracą pracę), szukają pomocy poza zakładem pracy w różnego rodzaju ośrodkach pomocy społecznej (MOPR, GOPR, MOPS). Stają się oni uprawnieni do pomocy społecznej świadczonej przez instytucje państwowe albo organizacje pozarządowe tylko wtedy, gdy administracyjnie, na podstawie odpowiedniego aktu prawnego oraz na podstawie decyzji pracownika socjalnego, który interpretuje ten akt, mają prawo do takiej pomocy. Prawo do właściwych świadczeń przyznane jest tym kategoriom osób, które charakteryzują się określonymi w ustawie o pomocy społecznej z 12 marca 2004 roku zagrożeniami socjalnymi. Świadczenia pomocy społecznej skierowane są głównie do rodzin, które nie dysponują dochodami zapewniającymi zaspokojenie podstawowych potrzeb. Uprawnienie do pomocy materialnej uzależnione jest w tym wypadku od wysokości dochodu w rodzinie oraz występowania jednej z okoliczności, np. sieroctwo, ubóstwo, bezdomność, czy potrzeba ochrony macierzyństwa. Pomocniczość jest zewnętrznym wsparciem państwowym lub lokalnym nie tylko jednostek i rodzin, ale także grup społecznego ryzyka (bezrobotnych, wielodzietnych, niepełnosprawnych itp.), bez którego nie są one w stanie samodzielnie podjąć żadnych działań zmierzających do zmiany swojej sytuacji¹⁹.

¹⁸ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U z 15 kwietnia 2004 r., Nr 64, poz. 593, ze zm.).

¹⁹ Model zabezpieczenia społecznego we wszystkich doktrynach społecznych obejmuje trzy dopełniające się systemy zabezpieczenia: państwo, rynek (np. pracy) i rodzinę. Różnice polegają na kolejności reagowania tych systemów na zagrożenia społeczne. W doktrynie liberalnej i konserwatywnej najpierw rodzina i rynek, potem organizacje pomocowe pozarządowe, a na końcu państwo. W doktrynie socjalnej odwrotnie – najpierw państwo, potem rynek a na końcu rodzina.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że pierwszą ustawą która wprowadziła odpowiedzialność organów administracji państwowej i samorządowej w sferze publicznej opieki społecznej, która stała się integralną częścią systemu zabezpieczenia społecznego, była Ustawa o opiece społecznej z 1923 roku²⁰. Był to akt prawny bardzo nowoczesny, jak na owe czasy. Przetrwał do początków lat 90-tych ubiegłego wieku. Ustawa ta wprowadziła obowiązek publicznej opieki społecznej i prawo do pomocy społecznej. Była pierwszym aktem prawnym, który wprowadził zapis i zdefiniował pojęcie – opieki społecznej. W artykule 1 Ustawy czytamy: *Opieką społeczną w rozumieniu niniejszej ustawy jest zaspokojenie ze środków publicznych niezbędnych potrzeb życiowych tych osób, które trwale lub chwilowo własnymi środkami materialnymi lub własną pracą uczynić tego nie mogą, jak również zapobieganie wytwarzaniu się stanu powyżej określonego*²¹. Ustawa ta mówiła w kolejnych XIII częściach m. in. o tym, komu należy się opieka społeczna, jakie są środki zaspakajania niezbędnych potrzeb, jakie są obowiązki sprawowania opieki i jak one dzielą się między gminami, powiatami, województwami i państwem, kiedy nabywa się prawa do trwałej opieki i kiedy się je traci, jakie są prawa w tym zakresie obywateli polskich za granicą i obcokrajowców w Polsce. W art. 16 ustawa precyzowała skąd mogą pochodzić środki na pomoc: z sum budżetowych związków komunalnych, z funduszy lub dochodów majątku osób prawnych lub fizycznych, z sum przeznaczonych specjalnymi przepisami prawnymi (np. grzywnien, kar), z sum dodatkowych przeznaczonych przez państwo²².

Aktualne wyzwania stojące przed polityką rodzinną mają charakter demograficzny i występują we wszystkich krajach Unii Europejskiej, w tym także w Polsce, jakkolwiek w różnej skali i natężeniu. Celem strategicznym polityki rodzinnej

²⁰ Ustawa o opiece społecznej z dnia 16 sierpnia 1923 r. (Dz. U. R.P., nr 92, poz. 726).

²¹ Tamże.

²² Zdaniem prof. L. Malinowskiego ustawa miała bardzo przejrzysty układ i charakter. Była zrozumiała i czytelna nawet dla tych którzy nie posiadali wiedzy prawniczej. Pod tym względem była bardziej zrozumiała niż obecne ustawodawstwo dotyczące pomocy społecznej i pracy socjalnej, które jest po pierwsze na dużo niższym poziomie legislacyjnym a po drugie, bardziej obszerne i 'rozgadane'. Ustawa w dużym stopniu opierała się na ustawodawstwie niemieckim, dlatego tak wiele uwagi zwrócono na samorzady i ich działania w tym zakresie. Por. L. Malinowski: *Od filantropii do pomocy społecznej*. „Praca socjalna” nr 2 marzec-kwiecień 2010.

powinna być poprawa warunków powstawania i funkcjonowania rodzin oraz podnoszenie poziomu urodzeń. Polityka rodzinna nie może jednak skupiać się wyłącznie na aspekcie ilościowym, na wzroście dzietności; powinna uwzględniać także poprawę jakości funkcjonowania rodziny we wszystkich jej wymiarach, w tym powinna uwzględniać potrzeby starszego pokolenia. Wzrost liczby ludzi starszych spowoduje zwiększenie obciążenia systemów zabezpieczenia społecznego: emerytalno-rentowego, pomocy społecznej, świadczeń zdrowotnych. Poza tym wzrośnie zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze, tym bardziej, że malejąca liczba członków rodzin oznacza mniejszy zakres relacji rodzinnych, co w znacznym stopniu może ograniczyć możliwości wsparcia i opieki nad osobami starszymi. Pociąga to za sobą m.in. potrzebę:

- kształtowania systemu wartości prorodzinnych w społeczeństwie, szczególnie wśród osób młodych;
- rozwoju edukacji prorodzinnej – promowanie wartości rodzinnych i przygotowanie do życia w rodzinie;
- poszerzania oferty usług społecznych dla dzieci i młodzieży sprzyjających rozwojowi młodej generacji;
- doskonalenia systemu opieki nad małym dzieckiem jako elementu umożliwiającego godzenie obowiązków zawodowych z rodzinnymi (opieka rodziców, formy opieki zinstytucjonalizowanej);
- poprawy stanu zdrowia jako czynnika ograniczającego umieralność osób w okresie aktywnego rodzicielstwa;
- rozwoju poradnictwa małżeńskiego jako warunku sprzyjającego utrzymaniu trwałości małżeństwa i ograniczaniu liczby rozwodów;
- zapewnienia warunków dla prawidłowego realizowania funkcji ekonomicznej, opiekuńczej, wychowawczej i emocjonalnej rodziny niepełnej z dziećmi na utrzymaniu;

- pomocy rodzinom niepełnym w przezwyciężaniu trudności: materialnych, emocjonalnych, wychowawczo-społecznych i innych, których nie są w stanie same pokonać;
- zagwarantowania warunków sprzyjających osiągnięciu i utrzymaniu samodzielności ekonomicznej przez osoby młode oraz utrzymaniu niezależności ekonomicznej przez rodziny, zarówno w sferze edukacji, w sferze działań prozatrudnieniowych, jak i w sferze przedsiębiorczości.

System edukacji – priorytetem polityki społecznej państwa

Jednym z zadań, jakie stawia przed sobą polityka społeczna, jest także wyrównywanie szans edukacyjnych na różnych etapach ich życia jednostki i rodziny. Edukacja to przede wszystkim przekazywanie wiedzy i umiejętności. Ale we współczesnych, demokratycznych społeczeństwach uzupełniona jest o ważny komponent kształcenia – wychowanie oraz traktowana jest jako proces ustawiczny, trwający całe życie²³. Wynika to, z jednej strony, ze znaczenia edukacji dla rozwoju ekonomicznego społeczeństwa i państwa, z drugiej zaś, z szeroko pojętego rozwoju ludzkiego. Zgodnie bowiem z teorią *human capital*, człowiek wykształcony, wyposażony w szeroki zasób wiedzy i umiejący wykorzystać swoje umiejętności posiada wyższe kwalifikacje zawodowe i możliwości zarobkowania, ma większe szanse na rynku pracy²⁴. Człowiek wykształcony ma także większe możliwości zaspokojenia swoich aspiracji i wykorzystania swoich uzdolnień. Wykształcenie sprzyja także tworzeniu nowych miejsc pracy, zapobiega pauperyzacji ekonomicznej i społeczno-kulturowej społeczeństwa.

Głównym problemem edukacji, nie tylko w Polsce, ale i na świecie, jest nierówny dostęp do niej przez całe życie, co rodzi zróżnicowane szanse życiowe różnych grup społecznych bez wykształcenia i z wykształceniem²⁵. Kwestia rozumienia

²³ J. Godlewska, E. Jaroszevska, *Edukacja, wiedza i umiejętności; szkolnictwo, polityka edukacyjna i poradnictwo*, [w:] G. Firlit-Fesnak, M. Szyłko-Skoczny (red.), *Polityka społeczna*, Warszawa 2009, s. 249-250.

²⁴ D. Graniewska, *Kapitał ludzki jako cel strategiczny polityki społecznej*, Warszawa 1999, s. 5-9.

²⁵ W Polsce dostęp do kształcenia mierzy się wskaźnikiem skolaryzacji, który jest odsetkiem uczących się do populacji w danym wieku. Jest on obliczany dla trzech grup wiekowych: 7-14 lat, 15-18, 19-24 lata.

procesu edukacji i jej znaczenia dla społeczeństwa i państwa uzależniona jest nie tylko od samego kształcenia na różnym poziomie, ale również od ich współpracy interdyscyplinarnej. Obecnie w edukacji proponuje się holistyczne podejście dydaktyczno-naukowe, którym jest analiza kapitału intelektualnego, definiowanego jako *ogół niematerialnych aktywów ludzi, przedsiębiorstw, społeczności, regionów i instytucji, które odpowiednio wykorzystywane mogą być źródłem obecnego i przyszłego dobrostanu kraju*²⁶. Kapitał intelektualny ma cztery komponenty:

1. **kapitał ludzki** – wykształcenie, doświadczenie życiowe, postawy, umiejętności zgromadzone we wszystkich Polakach;
2. **kapitał strukturalny** – potencjał zgromadzony w infrastrukturze systemu edukacji i innowacji – placówkach oświatowych, naukowych, badawczych własności intelektualnej;
3. **kapitał społeczny** – zgromadzony w postaci obowiązujących norm postępowania, zaufania, zaangażowania polskiego społeczeństwa;
4. **kapitał relacyjny** – stanowi wizerunek Polaków na zewnątrz, jest poziomem integracji z globalną gospodarką, atrakcyjnością dla jej zagranicznych „klientów,” inwestorów i turystów.

Składnikami kapitału intelektualnego są: dzieci i uczniowie, studenci, dorośli, seniorzy²⁷. Toteż waga, jaką państwo powinno przywiązać do edukacji, wynika przede wszystkim z jego niedostosowania, które zasada się w braku kształcenia odpowiednio do potrzeb współczesnego społeczeństwa i gospodarki. Edukacja w Polsce i jej znaczenie dla polityki edukacyjnej wynika także z naszych aspiracji dotyczących uczestnictwa w nurcie rozwoju gospodarczego, społecznego, cywilizacyjnego, który obecnie zdeterminowany jest wiedzą. Fakt przystąpienia do Unii Europejskiej dał nam ogromną szansę rozwojową, z której co prawda korzystamy, ale czy na pewno w 100% ?

²⁶ J. Auleytner, *Polityka społeczna w Polsce i na świecie*, Warszawa 2011, s. 236.

²⁷ Tamże.

Można wymienić kilka zasadniczych przyczyn, które wymagają obecnie powiązania szkolnictwa ze światem zewnętrznym. Po pierwsze – szkoły muszą współpracować z rynkiem pracy i jego potrzebami, szkoła nie może być obojętną wobec rynku pracy i czekać, aż jej absolwenci rozwiążą problem zatrudnienia; po drugie – szkoły tracą monopol na nauczanie; po trzecie – szkoła jest dzisiaj ostatnią nadzieją na ocalenie i wzmocnienie społeczności lokalnej; po czwarte – nauczyciele potrzebują większego wsparcia; po piąte – konkurencja rynkowa, wybór szkoły przez rodziców oraz przez ucznia, zmieniły jej relacje z otoczeniem społecznym²⁸.

Dlatego też jednym z celów, bodaj najważniejszym, jaki dzisiaj stoi przed polityką edukacyjną państwa na progu XXI wieku, jest rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy, poprzez dostosowanie oferty edukacji szkół i placówek kształcenia zawodowego do potrzeb rynku, wzmocnienie edukacji ustawicznej dla dorosłych oraz rozwój kadr nowoczesnej gospodarki i przedsiębiorczości²⁹. Obecnie „posiadanie dobrego fachu” nie daje młodym ludziom zabezpieczenia przed bezrobociem. Elastyczny rynek pracy oczekuje od pracowników nie tylko dobrego przygotowania do zawodu, ale i umiejętności oraz chęci ustawicznego doskonalenia się w zawodzie i gotowości do wielokrotnej jego zmiany³⁰.

Powyższe argumenty przemawiają za koniecznością modyfikacji edukacji zawodowej. Modyfikacja ta powinna obejmować: relacje kształcenie zawodowe – rynek pracy, uwzględnienie podaży i popytu w określonym obszarze zawodowym, dynamikę zmian w dziedzinie zatrudnienia oraz globalizację. Zatem standaryzacja kwalifikacji zawodowych i edukacyjnych jest dzisiaj koniecznością. Wynika z tego standaryzacja wielu dziedzin naszego życia, w tym kwalifikacji zawodowych i edukacyjnych.

²⁸ www.ce.edu.pl/pliki/pw/3-2004_Pawlak.pdf, 20.04.2012.

²⁹ http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=346%3Astrategia-rozwoju-kształcenia-ustawicznego-do-2010-roku-&catid=58%3Akształcenie-dorosłych&Itemid=83, 15.02.2010.

³⁰ H. Tranda, *Edukacja a bezrobocie*, [w:] R. Pęczkowski (red.), *Polski system edukacyjny po reformie 1999 r.*, Poznań-Warszawa 2005, s. 76.

Cechy edukacji korzystnej dla rynku to przede wszystkim³¹: zmiany programów nauczania, które uwzględniałyby wiadomości o procesach zachodzących na rynku pracy oraz zasady jego funkcjonowania; osiągnięcie wysokiego stopnia standaryzacji programów; niedopuszczenie do marginalizacji problemu edukacji poprzez przekazywanie go do wyłącznej kompetencji urzędników jednego resortu; rozszerzenie kształcenia zawodowego na zasadzie modernizacji, uwzględniając potrzeby małych i średnich przedsiębiorstw; uelastycznienie kształcenia na poziomie wyższym, w celu osiągnięcia możliwości wejścia i wyjścia z rynku pracy na każdym etapie rozwoju indywidualnego i potrzeb pracodawcy; rozwijanie wszelkich form kształcenia ustawicznego; likwidowanie barier edukacyjnych związanych z pochodzeniem, płcią, wiekiem, statusem społecznym; wyrównywanie poziomu jakościowego kształcenia pomimo znacznej prywatyzacji oraz różnorodnej orientacji na regionalne i lokalne rynki pracy. Instrumentami polityki edukacyjnej kształtującej wyżej wymienione cechy edukacji są³²: kształcenie nauczycieli wyposażonych w odpowiednie kwalifikacje metodyczne; opracowanie: standardowych programów nauczania uwzględniających treści uniwersalne, standardowych form oceniania; koordynowanie działań reformatorskich w ramach rządu, między resortami edukacji a resortem pracy, między rządem a samorządem, wypracowanie wspólnych regulacji i procedur współpracy; budowanie programów edukacyjnych opartych na potrzebach lokalnych i na elementach nowoczesnych programów uniwersalnych; kształcenie nauczycieli konkretnego zawodu, posiadających także odpowiednie kwalifikacje pedagogiczne; wprowadzenie wspólnych z pracodawcami rozwiązań organizacyjnych zawodowego szkolnictwa wyższego; ujednoczenie elementów kształcenia ustawicznego takich jak: standardy jakości, zdobywanie uprawnień zawodowych, stymulacja w ramach prawa pracy; likwidowanie barier edukacyjnych wszelkimi dostępnymi metodami prawnymi i finansowymi; tworzenie standardów kwalifikacyjnych dla nauczycieli; wprowadzenie nadzoru nad realizacją programów i wprowadzenie kontroli jakości efektów kształcenia.

³¹ Na podstawie S. Golinowska, *Polityka społeczna. Koncepcje – instytucje – koszty*, Warszawa 2001, s. 122-123.

³² Tamże.

Decentralizacja zarządzania placówkami oświatowymi spowodowała przekazanie zarządzania szkołami samorządom. Jest ona jednym z podstawowych składników reformy oświaty, której zamierzeniem była poprawa efektywności systemu edukacji poprzez nie tylko wprowadzenie decentralizacji tegoż systemu, ale przede wszystkim przez wzmocnienie systemu nadzoru pedagogicznego. Szkoły podstawowe i gimnazja znalazły się w gestii gminy, licea i szkoły zawodowe w gestii powiatów. Do zadań własnych jednostki samorządu terytorialnego należy prowadzenie publicznych szkół i placówek (Ustawa o systemie oświaty, art. 5).

Nowy podział kompetencji spowodował zmiany systemu finansowania szkół. Wprowadzono tzw. bony oświatowe, jako subwencje przekazywane placówkom oświatowym w zależności od liczby uczniów. Miały one zagwarantować sprawiedliwy podział środków finansowych, większą rentowność szkół oraz lepszą jakość nauczania.

Niestety, w przypadku biednych gmin, zmiany te przyniosły skutki odwrotne od oczekiwanych. Pojawiły się problemy z utrzymaniem szkół; wprowadzenie zasady subwencji oświatowych spowodowało preferencje dla dużych placówek, wprowadzenie mechanizmów wyrównawczych kosztów (+0,33 na dziecko wiejskie, +0,8 na dziecko niepełnosprawne) okazało się niewystarczające i w konsekwencji obydwie te zmiany doprowadziły do zamykania nierentownych placówek szkolnych³³.

Zapewnianie jakości w edukacji jest jednym z najważniejszych celów dla polityków edukacyjnych. Jakość w edukacji zależy od wielu czynników, ale praca nauczycieli jest na pewno jednym z decydujących. W większości systemów edukacji, nawet w tych najbardziej scentralizowanych, nauczyciele mają od dawna swobodę wyboru metod nauczania i materiałów dydaktycznych (podręczników itd.). Reforma oświaty w Polsce wpłynęła bezpośrednio na zakres autonomii szkoły i pozwoliła nauczycielom na zaangażowanie się w proces tworzenia programów nauczania. Uruchomiono proces wypracowywania standardów określających cele edukacyjne lub krajowe podstawy programowe, mające na celu zapewnienie równości szans edukacyjnych dla wszystkich uczniów. Od szkół nie wymaga się jedynie poprawienia

³³ J. Godlewska, E. Jaroszevska, *Edukacja, wiedza ...*, s. 254.

wyników uczniów, lecz oczekuje się także propozycji rozwiązań ogólnych problemów społecznych (integracja dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym dzieci imigrantów oraz uczniów pochodzących z różnych, także defaworyzowanych grup społecznych). Główne zmiany dotyczące kadr polegały na wprowadzeniu awansu nauczycielskiego poprzez podnoszenie i uzupełnianie swoich kwalifikacji³⁴.

Kolejnym ważnym aspektem polskiej edukacji stało się dostosowanie jej zasadniczych parametrów do standardów unijnych i prawa europejskiego w omawianym zakresie. W krajach Unii Europejskiej funkcjonują różne systemy edukacji traktowane jako dobro narodowe. Unia uznaje i wspiera tę różnorodność systemów, gdyż podstawowym założeniem traktatów europejskich jest poszanowanie tożsamości narodowej wszystkich krajów i regionów wspólnoty. Mając jednak na uwadze podnoszenie poziomu kształcenia i szeroki rozwój integracji oświatowej państw członkowskich, UE stara się wpłynąć poprzez odpowiednie instrumenty i europejskie programy edukacyjne na właściwe kierunki rozwoju edukacji. Prawnie w tych działaniach Unia Europejska opiera się głównie na takich dokumentach jak:

1. Traktat Rzymski (obowiązujący od 1958 r.);
2. Traktat z Maastricht (obowiązujący od 1993 r.);
3. Traktat Amsterdamski (obowiązujący od 1999 r.), który przyjął zapisy art. 126. i 127. Traktatu z Maastricht jako art. 149. i 150.

Przekształcenia współczesnej edukacji następują zgodnie z wnioskami zawartymi w raporcie Międzynarodowej Komisji ds. Edukacji dla XXI wieku UNESCO, kierowanej przez J. Delorsa³⁵. Zdaniem Komisji współczesna edukacja powinna być oparta na czterech fundamentalnych filarach:

1. uczyć się, aby żyć wspólnie;
2. uczyć się, aby wiedzieć;
3. uczyć się, aby działać;
4. uczyć się, aby być.

³⁴ Tamże.

³⁵ J. Delors (red.), *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb*, Warszawa 1998, s. 9.

Edukacja oparta na wyżej wymienionych zasadach obejmuje wszelkie działania, które umożliwiają człowiekowi poznanie dynamiki świata, innych ludzi i samego siebie. Dlatego też reforma systemów edukacyjnych powinna dotyczyć wszystkich ich poziomów, w tym uniwersytetów i innych wyższych uczelni. W dzisiejszej dobie szkolnictwo wyższe musi pełnić rolę depozytariusza kultury i nauki oraz kreatora wiedzy. W związku z powyższym, rola instytucji szkolnictwa wyższego w społeczeństwie informacyjnym będzie stale wzrastać. Nowe wymagania stawiane przez rynek pracy powodują, iż europejskie instytucje w coraz większym stopniu zajmują się edukacją, kształceniem i doskonaleniem zawodowym³⁶.

Zatem polski system edukacji, aby był elastyczny i dostosowany do potrzeb rynku, powinien z jednej strony promować wiedzę i umiejętności ludzi młodych, podejmujących atrakcyjne i poszukiwane na rynku pracy zawody, z drugiej strony powinien kłaść większy nacisk na edukację szkolną starszych i gorzej wykształconych pokoleń. Rozwój kształcenia ustawicznego powinien zapewniać możliwości podnoszenia kwalifikacji i uzupełniania wykształcenia wszystkim, bez względu na wiek. Tylko w uzasadnionych przypadkach powinien zapewniać preferencyjne traktowanie grup społecznych, które pozostają w szczególnie złej sytuacji ekonomicznej i społecznej. Zachęcając ludzi do kształcenia się należy przede wszystkim zadbać o podniesienie stopy zwrotu z inwestycji w kształcenie, a więc stworzyć takie warunki, aby inwestycje własne pracownika lub pracodawcy w doszkalanie zaowocowały wzrostem produktywności. Poza tym należy bezzwłocznie zwiększyć wydatki z budżetu państwa na kształcenie ustawiczne. Bardzo wysokie wydatki na edukację młodzieży i zasiłki dla bezrobotnych, przy ograniczonych zasobach finansowych państwa, skutkują bardzo niskimi wydatkami na edukację dorosłych. Proces kształtowania polityki edukacyjnej musi być uzupełniony o bardziej innowacyjne metody przewidywania efektów tej polityki, w szczególności o stosowanie programów pilotażowych i eksperymentów. Kolejnym ważnym wyzwaniem, jakie stoi przed polityką edukacyjną i społeczną, jest znalezienie

³⁶ Zob. K. Głąbicka, *Polityka społeczna w Unii Europejskiej. Aspekty aksjologiczne i empiryczne*, Warszawa 2001, s. 263-264.

skutecznych form kooperacji między celami powiatowymi i wojewódzkimi. Ponadto, priorytety narodowe nie zawsze odpowiadają priorytetom regionalnym.

Mirosława Skawińska – doktor, adiunkt, Wydział Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Jana Kochanowskiego

Abstrakt

Ewolucja współczesnej rodziny w Polsce związana jest z dynamicznymi przemianami życia społecznego, politycznego i gospodarczego w kraju. Kierunki tych przemian Implikują działanie państwa w kierunku zwiększonej pomocy rodzinom. Przed polityką rodzinną stoi obecnie wyzwanie dotyczące nie tylko łagodzenia ujemnych skutków ubożenia i ubóstwa rodzin, ale także godzenia potrzeb związanych z aspiracjami materialnymi i zawodowymi rodziny i potrzebami dzieci. Jednym z zadań, jakie stawia przed sobą polityka społeczna, jest także wyrównywanie szans edukacyjnych na różnych etapach ich życia jednostki i rodziny. Edukacja to przede wszystkim przekazywanie wiedzy i umiejętności. Dlatego też jednym z celów, bodaj najważniejszym, jaki dzisiaj stoi przed polityką edukacyjną państwa na progu XXI wieku, jest rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy, poprzez dostosowanie oferty edukacji szkół i placówek kształcenia zawodowego do potrzeb rynku, wzmocnienie edukacji ustawicznej dla dorosłych oraz rozwój kadr nowoczesnej gospodarki i przedsiębiorczości.

FAMILY AND EDUCATION POLICY – MAIN PRIORITIES OF SOCIAL POLICY IN POLAND

Abstract

The Polish society traditionally attaches great importance to values that are carried out in a family. For that reason, the need of Family Policy being pursued by the country results from social functions performed by a family. For instance, realization of the procreation function decides upon the population structure, through fulfilling the educational and socialization functions family participates in a formation and

development of human capital. Bonds upon which family is based, create foundations for a development of social capital, which is substructure of civil society.

